

IN HONOREM NICOLAE POPA

Audi alterum parte

Volum coordonat de
prof. univ. dr. Mihai Bădescu

Editura
Samangiu
2024

Laudatio

Prof. univ. dr. h.c. Nicolae Popa, la 64 de ani de activitate juridică și 85 de ani de viață

Prof. univ. dr. Mihai Bădescu,
Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice, București

Profesorul universitar doctor Nicolae Popa s-a născut la 1 septembrie 1939, în Govora Sat, județul Vâlcea, localitate străveche, recunoscută prin existența Mănăstirii Govora^[1] a cărei dată de construcție nu se cunoaște, dar despre care se știe că a fost renovată de Radu cel Mare, fiul lui Vlad Voievod, fratele lui Vlad Tepeș, în anul 1496.

După absolvirea cursurilor primare și liceale, în perioada 1956-1960, a urmat cursurile Facultății de Drept din București, cu rezultate remarcabile. „*Fiind un absolvent valoros, a devenit în același an (1960 – n.n.) membru al corpului didactic al aceleiași facultăți, parcurgând cu succes, în anii care au urmat, toate treptele ierarhiei universitare*”^[2]. Preocupat permanent de perfecționarea pregătirii sale, în anul 1975 a dobândit titlul de „*doctor în drept*” al Universității București (teza fiind pregătită sub îndrumarea reputatului academician profesor Ioan Ceterchi, fost ministru al justiției, ambasador și profesor la Universitatea „Babeș Boylai” din Cluj); cu puțin timp înainte, în anul 1973, Nicolae Popa a absolvit Seminarul de studii americane, specialitatea „*Drept american și instituții juridice americane*”, din Salzburg.

Domnul profesor Nicolae Popa a desfășurat, cu dăruire și talent, o *îndelungată activitate didactică*, cu precădere în domeniul *Teoriei generale a dreptului, Filo-*

^[1] Mănăstirea Govora este situată la poalele Dealului Coșul Mare, pe raza comunei Mihăilești, pe fosta moșie Hința (localitatea cu același nume a dispărut), la 6 km de Băile Govora și la 18 km de Municipiul Râmnicu-Vâlcea. Primul document care atestă mănăstirea este un hrisov datat 27 septembrie 1485, în care egumenul de atunci, Iosif Govoreanu, cumpăra câteva loturi de teren. Mănăstirea este recunoscută, mai ales, prin *Pravila de la Govora* (sau *Pravila bisericască*) care este cea mai veche culegere de legi, atât bisericăști, cât și laice din Țara Românească, o veritabilă culegere de tradiții și credințe populare, referitoare la ceremonialul existențial (botez, căsătorie, funeralii).

^[2] S. POPESCU, *Laudatio*, în vol. *In honorem prof. univ. dr. Nicolae Popa. Culegere de studii juridice*, Ed. Sitech, Craiova, 2010, p. 15.

sofiei dreptului și al Sociologiei juridice, la Facultatea de Drept a Universității din București, timp de 50 de ani, de la absolvirea Facultății și până în 2010, continuând apoi, în același „registru” didactic, la Facultatea de Drept a Universității „Nicolae Titulescu” din București, unde, în prezent, este profesor emerit al acestei Universități; a fost membru al consiliilor profesionale, prodecan și decan al acestor facultăți.

În acest an se împlinesc 64 de ani de carieră didactică, slujită cu iubire și devotament pentru carte și pentru studenți.

Profesorul Nicolae Popa – printre puținii juriști care, în decursul timpului, prin aria cercetărilor, a acoperit toate domeniile esențializatoare ale dreptului – este perceput în lumea dreptului ca fiind cel mai bun specialist în disciplina al cărei obiect îl constituie esențializarea dreptului – *Teoria generală a dreptului* – fiind succesorul regretatului academician, profesor universitar Ioan Ceterchi.

De adus în atenție este și faptul că, slujind cu multă abnegație disciplina juridică care l-a consacrat, în anul 2004, profesorul Nicolae Popa a creat la Facultatea de Drept a Universității București, împreună cu profesorul Yves Jégouzo (fost președinte al Universității Sorbona), *Centrul de Teorie a dreptului și de drepturi noi*, oferind posibilitatea celor interesați să studieze și să aprofundeze esența teoriei dreptului într-un cadru conceptual mai larg, în corelație cu noile tendințe – specifice, de altfel dinamicii societății și a științei – de apariție de noi instituții juridice și ramuri de drept și, implicit, de noi drepturi subiective ale diverselor subiecte de drept.

În concepția profesorului Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*:

– studiază fenomenul juridic, în complexitatea sa, iar rezultatele acestui studiu exprimă o serie de experiențe ce apar ca adevărate complexuri de valori în care viața juridică a pus ceva general – valabil și stabil;

– în cadrul *Teoriei generale a dreptului* sunt elaborate instrumentele esențiale prin care dreptul este gândit, iar obiectul acesteia îl constituie explicarea noțiunilor elementare și a principiilor comune diferitelor ramuri ale dreptului;

– categoriile și conceptele juridice specifice *Teoriei* nu sunt rezultatul unor pure speculații, fără nicio legătură cu realitatea dreptului;

– *Teoria dreptului* nu este o *magna mater* pentru celelalte științe juridice de ramură, dar nu trebuie nici minimizat rolul său, pentru că, în timp ce disciplinele de ramură sunt preocupate să surprindă particularul, *Teoria* este singura disciplină care oferă viziunea de ansamblu asupra dreptului;

– *Teoria dreptului* nu trebuie văzută ca având numai un caracter teoretic, contribuind doar la dezvoltarea disciplinelor de ramură, pentru că ea are și un caracter practic, contribuind la dezvoltarea jurisprudenței și, implicit, a izvoarelor dreptului.

În teoria dreptului, numele profesorului Nicolae Popa este asociat cu contribuții originale ca, de exemplu: relația dintre *teoria generală a dreptului*, *filosofia drep-*

tului și sociologia juridică^[3]; metodologia juridică; conceptul, funcțiile și principiile dreptului; relația stat-drept; raportul dintre drept și morală; conceptele fundamentale în teoria dreptului, precum: norma juridică, izvoarele dreptului, elaborarea și sistematizarea actelor juridice normative, realizarea și interpretarea dreptului, raportul juridic, răspunderea juridică.

Ultima ediție a cursului său de *Teoria generală a dreptului* a apărut în anul 2020, la Editura C.H. Beck.

Nu trebuie uitată realitatea că toți ceilalți autori de teorie a dreptului din țara noastră sunt tributari concepției originale a profesorului Nicolae Popa, iar unanima acceptare este o dovadă incontestabilă a valorii științifice a operei celui pe care îl omagiem la împlinirea vârstei de 85 de ani.

Profesorul Nicolae Popa este primul jurist din perioada postbelică care a publicat un curs de *Sociologie juridică*, după o îndelungată absență a lucrărilor cu acest profil în literatura de specialitate națională, preocupându-l, în acest context: relația dintre sociologia juridică și știința juridică; trăsăturile definitorii ale sociologiei juridice; reglementarea juridică a relațiilor sociale; funcțiile dreptului din perspectiva sociologiei acestuia ș.a.

Stau mărturie lucrările sale în acest domeniu, precum: *Prelegeri de sociologie juridică*, TUB, 1983 și *Sociologie juridică*, Ed. Universității din București, 1997 (coautor), lucrări prin care profesorul Nicolae Popa a pus bazele predării Sociologiei juridice la Facultatea de Drept din București, reluând firul întrerupt brutal, după 1948, al acestei discipline. Încă din anul universitar 1973-1974, profesorul Nicolae Popa a readus în atenția învățământului superior juridic contribuția *Școlii sociologice de la București* (care l-a avut ca principal reprezentant pe Dimitrie Gusti), stabilind relații de colaborare în domeniu (chiar avându-i ca invitați la cursurile de sociologie juridică de la București) cu reputații specialiști italieni Renato Treves (1907-1992) și Vincenzo Ferrari (n. 1940). Așa cum afirma, în 2010, profesorul universitar dr. Ion Dogaru, „în 1974 era, credem, un act de curaj să se aducă în discuție o știință (sociologia – n.n.) atât de incomodă pentru guvernarea acelei perioade”.

„*Sociologia – arată profesorul Nicolae Popa – s-a autodefiniț ca o știință a societății, a totalității sociale ... rațiunea de a fi a sociologiei și mijlocul prin care a ajuns să fie un subiect academic responsabil, a fost studiul marilor probleme sociale – viciul, crima, mizeria ... În relație cu știința dreptului, sociologia aduce un punct de vedere mai cuprinzător în cunoașterea faptelor: dacă cercetarea juridică pune accent pe quid juris, cea sociologică pune accent pe quid facti*”^[4].

^[3] „În această triadă – apreciază profesorul N. POPA – *filosofia dreptului, teoria dreptului, sociologia dreptului, fiecare își orientează domeniul dezbaterii în raport de capacitățile specifice de investigare, respectiv, zona dogmaticii dreptului, zona sistemelor și a discursului sau zona teoriei dreptății*” (N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 6-a, Ed. C.H. Beck, 2020, p. 21).

^[4] N. POPA, *op. cit.*, p. 19.

Aportul valoros al celui pe care îl omagiem este legat și de *Filosofia dreptului*.

Merituos succesori al celor mai importanți filosofi ai dreptului românesc – Mircea Djuvara și Eugeniu Speranția – profesorul Nicolae Popa este primul autor al lucrării *Filosofia dreptului. Marile curente*^[5], alături de alți autori cunoscuți în domeniu: Ion Dogaru, Gheorghe Dănișor, Dan Claudiu Dănișor. Eminamente o lucrare interdisciplinară, aceasta aduce în atenție: marile curente filosofico-juridice din Antichitate și Evul mediu; filosofiele moderne și contemporane; *Școala dreptului natural*; raționaliști moderni; filosofia kantiană a dreptului și statului; neokantianismul; filosofia hegeliană a dreptului și statului; Școala istorică a dreptului; utilitarismul juridic; pozitivismul și normativismul kelsian etc.

Despre această carte, în *Cuvânt înainte* al primei ediții^[6], reputatul filosof, academician, prof. univ. dr. Gheorghe Vlăduțescu, afirma că, „*această Filosofie a dreptului este întocmită de patru juriști emerți, practicieni, dar și teoreticieni, ei fiind și dacăli ... cei patru autori ai acestei bune Filosofii a dreptului, pe cât sunt mai individualizați în câmpul lor, pe atât, prin deschidere către filosofie și exersare în logica ei, confirmă presupoziția*”.

În privința *Filosofiei dreptului*, aducem în atenție o serie de considerații pe această temă, aparținând celui omagiat. Astfel:

– scopul filosofiei dreptului este să expliciteze, să pună în lumină și să evalueze principiile pe care este constituit dreptul;

– în măsura în care filosofia reprezintă studiul universalului, când are ca obiect dreptul, aceasta înseamnă că dreptul este studiat în esența sa universală;

– „*cea dintâi sarcină a filosofiei continuă să fie, în mod natural, aceea de a tulbura presupusele certitudini și de a sili la reflecție!*”^[7].

Dezvoltarea filosofiei dreptului – arată prof. Nicolae Popa, reținând concluzia lui Weber-Grellet^[8] – a fost determinată de opoziția dintre pozitivismul juridic și dreptul natural, în sensul că plierea dreptului la interesele particulare constituie o chestiune specială a pozitivismului juridic; în schimb, ideologizarea dreptului este problema dreptului natural.

Studiul acestei opoziții, între cele două curente de gândire juridică, continuă să capteze interesul marilor dezbateri. Așa a fost și cu prilejul celui de-al 15-lea Congres I.V.R. (Filosofia Dreptului și Filosofie Socială) din 1991 (Göttingen, Germania) evocat de N. Popa în cursul său (*op. cit.*, p. 17) – când, abordându-se această tematică, unul dintre participanți, Patrick Bahners^[9], în comunicarea sa intitulată „*Păzitorul fără*

^[5] Lucrarea a fost premiată cu premiul Academiei Române „Simion Bărnuțiu” și cu premiul „Istrate Micescu” al Uniunii Juriștilor din România.

^[6] Ed. All Beck, București, 2002.

^[7] N. POPA, *op. cit.*, p. 16.

^[8] H. WEBER-GRELLET, *Rechts philosophie und rechts theorie*, Ed. Alpmann-Schmidt, 2014.

^[9] P. BAHNERS (n. 1967) este jurnalist și autor german; a studiat istoria și filosofia la Universitatea din Bonn și la Universitatea din Oxford (Colegiul Worcester).

casă”, remarca: „În fața legii stă un păzitor: cine vrea să agite sabia legii, acela trebuie lăsat să intre. Mai întâi a fost un preot. Astăzi este un filosof al dreptului. Niciodată poarta nu a fost abandonată. Dar aproape întotdeauna, cei puternici au făcut legea, iar păzitorii ei nu se pun de acord în privința legii de păzit. Unora li se poate da o hârtie de la cei puternici, care să le ateste împuternicirea din punct de vedere formal. Ei sunt pozitivisti dreptului. Alții îi lasă pe cei puternici să le povestească ce vor să înceapă a face cu puterea din punct de vedere substanțial și să verifice dacă acest lucru se face cu unele corectă. Aceștia sunt teoreticienii dreptului natural. Ambele facțiuni își reproșează reciproc că le-ar fi deschis mult prea repede poarta celor puternici. Ce mai poate fi de acum just în mânuirea dreptului?”

În același context, semnalăm apariția în acest an, la Editura C.H. Beck, a unei la fel de interesante lucrări de filosofie a dreptului, *Filosofia dreptului. Fundamentele justiției*, care are printre autori pe cel omagiat astăzi, domnul prof. univ. dr. Nicolae Popa, alături de prof. univ. dr. Diana Dănișor și prof. univ. dr. Gheorghe Dănișor.

Așa cum ne învederează chiar autorii ei, „în paginile acestei cărți, timpul se contopește într-o simfonie a gândurilor, iar voci străvechi îți șoptesc secretele justiției ... fiecare rând este o fereastră deschisă către lumea ideilor și a gândirii profunde, unde fiecare cuvânt este o notă într-o melodie ancestrală. *În inima acestei călătorii intelectuale vei descoperi nu doar evoluția conceptelor fundamentale, ci și ecurile lor în labirintul gândirii politice și juridice”*.

Autorii își propun – și reușesc în chip minunat – să exploreze istoria filosofiei dreptului, dezvăluindu-i înțelepciunea într-o manieră proaspătă și captivantă.

Cartea ne poartă din Antichitate și Evul Mediu, într-o călătorie spre rădăcinile dreptului european, de la evoluția societății antice grecești, la tranziția către dreptul roman și căutarea libertății individuale; de la umanism, la modernitate; de la luminile rațiunii, la contractul social și la fundamentele gândirii exprimate de Kant prin rațiune și experiență.

Sunt cuprinse în lucrare pertinente analize ale: neokantianismului; fundamentelor Școlii istorice germane; structuralismului și pozitivismului; liberalismului și individualității (regăsite între utopie strălucitoare și realitate ambiguă).

De la labirintul hegelian, cu ale sale profunde explorări ale filosofiei dreptului și statului, prin valorile schimbărilor și transformărilor sociale purtate de curentul sociologic, cartea ne conduce până la „*răzvrătirea intelectuală*” a lui Nietzsche și Heidegger, criticând raționalismul umanist modern.

Lucrarea „*demonstrează că filosofia dreptului poate fi mai mult decât o disciplină academică; ea poate fi o călăuză și o sursă nepuizabilă de înțelepciune pentru cei care se angajează în explorarea justiției de-a lungul secolelor. Privind, ascultând și simțind povestea infinită a justiției care vibrează prin fiecare pagină, încurajează-te să te ridici ca o voce curajoasă în cadrul umanității, purtând cu tine speranța unui viitor mai luminos și mai drept!*”.

De puțină vreme, lucrarea citată s-a bucurat de lumina tiparului și în limba italiană, la o cunoscută editură de profil.

Profesorul Nicolae Popa a adus contribuții bine apreciate și în Dreptul civil, unde, în calitate de coautor, și-a lăsat amprenta pe importante lucrări: *Drept civil. Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice* (Ed. All Beck, București, 2002); *Drept civil. Contractele speciale* (Ed. All Beck, București, 2004)^[10]; *Bazele dreptului civil*, vol. I-V^[11].

Bazele dreptului civil, în cinci volume, numără aproape 6000 de pagini, lucru care nu s-a mai întâmplat la noi de aproape 100 de ani, „când operele lui Constantin Hamangiu și cea a lui Dimitrie Alexandresco au avut aceeași acoperitoare întindere”^[12].

Lucrarea *Constituția României. Cunoștințe despre stat și drept* (Ed. Didactică și Pedagogică, 1979, coautor și redactor responsabil) și o alta, *Partidele politice* (Monitorul Oficial, 1993, coautor), atestă contribuții semnificative ale profesorului Nicolae Popa și în domeniul *Dreptului constituțional*, areal științific pe care-l va parcurge și aprofunda, mai târziu, în calitate de judecător (și președinte) al Curții Constituționale a României.

Publicațiile Domniei Sale – cursuri universitare, monografii, numeroase studii și articole publicate în reviste de specialitate^[13] – recunoscute la nivel național și internațional, sunt apreciate pentru rigoarea metodologică, profunzimea analitică și inovația conceptuală.

Fiind o prezență constantă și influentă în diverse manifestări științifice – conferințe, simpozioane, congrese – prof. univ. dr. Nicolae Popa a promovat cu mândrie valorile și realizările spiritualității juridice românești, contribuind, în mod semnificativ, la progresul științific global.

În plan educațional, profesorul Nicolae Popa a avut un rol fundamental în dezvoltarea și modernizarea structurilor din învățământul superior juridic. Prin participarea efectivă și afectivă în diverse comisii – de promovare a examenelor ori în funcții didactice, de absolvire a studiilor universitare de masterat, a finalizării studiilor doctorale ori a dobândirii calității de „*conducător de doctorat*” – domnul profesor a contribuit la formularea, elaborarea și implementarea unor strategii educaționale inovatoare, menite să promoveze și să îmbunătățească standardele academice, să promoveze excelența în cercetare și educație.

^[10] Lucrarea a fost laureată cu *Diploma de onoare pe anul 2004 a Uniunii Juriștilor din România*.

^[11] Ed. C.H. Beck, 2008-2010.

^[12] Potrivit afirmației lui I. DOGARU, în *Laudatio*, vol. „*In honorem prof. univ. dr. Nicolae Popa. Culegere de studii juridice*”, Ed. Sitech, Craiova, 2010, p. 11.

^[13] Precum : *Revista Română de Drept* (R.R.D.), *Analele Universității București* (AUB), *Revista de Științe Juridice*, *Analele Universității „Nicolae Titulescu”*, *Buletinul Curții Constituționale*, *Revista Academica*, *Revue de Justice Constitutionnelle Est-Européenne* (Preses Universitaires de la Faculté de Droit, Université d’Auvergne) și, mai ales, *Revista de Drept Public*, al cărei redactor-șef este.

Activitatea sa didactică – marcată de un profund respect pentru studenți și doctoranzi și de o neostoită dorință de a-i îndruma pe calea desăvârșirii intelectuale și profesionale – a avut un impact deosebit asupra multora dintre aceștia, astăzi, profesioniști de renume.

Un segment extrem de important al activității didactice a prof. univ. dr. Nicolae Popa l-a constituit munca de îndrumare/coordonare a studenților doctoranzi. Din 1993 și până în prezent, numeroși „*doctori în drept*” îi datorează profesorului recunoștința pentru eforturile acestuia în îndrumarea și pasiunea puse în slujba dobândirii înaltului titlu științific.

Cu exigență, dar și cu înțelegere, într-un permanent și constructiv dialog, mereu încurajând doctoranzii să-și continue efortul doctoral până la rezultatul final, prin echilibrul manifestat în relațiile cu aceștia, profesorul Nicolae Popa s-a dovedit un coordonator de doctorat respectat de discipolii săi pentru maniera corectă și inteligentă de a-i conduce spre succes, de a-i dertermina să fie cei mai buni în competiție, în primul rând, cu ei înșiși.

Profesorul Nicolae Popa a îmbinat în mod strălucit activitatea teoretică juridică cu cea practică în materie, mai întâi, între 1993-1996, în calitatea de consilier prezidențial (pe probleme legislative și juridice) pentru ca, ulterior, să îndeplinească înalte demnități: judecător și președinte al Curții Constituționale a României (1996-2000), judecător și președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție (2004-2009).

Integritatea profesională și morală a domnului profesor Nicolae Popa, alături de capacitatea sa de a analiza cu discernământ și de luare a deciziilor, în conformitate cu litera și spiritul legii, sunt incontestabile.

Abordarea sa analitică, riguroasă și echilibrată a contribuit la clarificarea și dezvoltarea jurisprudenței constituționale, oferind repere esențiale pentru teoreticienii și practicienii dreptului, judecătorul Nicolae Popa asigurându-se, de fiecare dată, că deciziile C.C.R. și ale I.C.C.J. respectă și protejează drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Curtea Constituțională a României, Înalta Curte de Casație și Justiție și, prin extensie, întreaga țară, au beneficiat enorm de activitatea și dedicarea acestuia.

Experiența sa socială și profesională, vastă și complexă, precum și integritatea ireproșabilă, au demonstrat un angajament curajos și profund față de principiile constituționale și valențele specifice unei desăvârșite spiritualități juridice.

Pe parcursul unei strălucite cariere, profesorul Nicolae Popa s-a distins printr-o dedicare exemplară, fie în prestarea actului didactic, la facultate, fie în funcțiile și demnitățile juridice încredințate și exercitate cu multă bună-credință. De aceea, domnul profesor Popa a fost și va rămâne un exemplu de excelență și un reper de referință pentru întregul areal juridic românesc.

Alături de premiile deja evocate, acordate pentru unele dintre lucrările sale, domnului profesor Nicolae Popa i-au mai fost conferite: *Ordinul Național „Pentru*

Merit”, în grad de Mare Cruce (2000); „*Titlul de Excelență*” și „*Diploma de Excelență*”, acordate de Asociația Națională a Tinerilor Juriști din România (2003); *Premiile Academiei Române* pentru anii 1975 și 2004.

Pentru activitatea universitară desfășurată, domnului profesor Nicolae Popa i-a fost acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*, după cum urmează: *D.H.C. al Universității București* (2003); *D.H.C. al Universității Libere Internaționale a Moldovei din Chișinău* (2003); *D.H.C. al Universității din Craiova* (2011); *D.H.C. al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia* (2014); *D.H.C. al Universității Ovidius din Constanța* (2021).

Totodată, profesorul Nicolae Popa a fost nominalizat în *Enciclopedia Marilor Personalități*, vol. 5, Contemporanii (K-Z), Ed. Geneze, 2003 (pp. 235-238).

Prin acest *Laudatio*, am onoarea și bucuria de a aduce un omagiu unei personalități de excepție și îmi exprim profunda recunoștință și respectul fără de margini față de ilustrul profesor universitar doctor Nicolae Popa, a cărui carieră impresionantă reprezintă un exemplu elocvent de dedicare, integritate și profesionalism.

Realizările dumneavoastră remarcabile, domnule profesor, pasiunea pentru cercetare și devotamentul față de educație, în general, constituie un model pentru *întreaga comunitate academică*.

Vă mulțumim, Distinse Profesor și vă felicităm pentru toate realizările dumneavoastră, pentru exemplul demn de urmat pe care ni-l oferiți necontenit!

La mulți și sănătoși ani, Domnule Profesor!